

ביאורים

מצוות לימוד תורה הנעשית בשלמות מביאה את האדם למעלת מוכתר בכתר התורה. אחת משלוש המעלות הגדולות בישראל היא להפוך לתלמיד חכם. שתי המעלות הנוספות, הכהונה והמלוכה, עוברות בירושה בזכות האדם הצדיק שזכה לו ולבניו אחריו, אך בתורה אין הדבר כך. היכולת להיות מוכתר בכתרה של תורה תלויה רק ברצונו החופשי של האדם. אין זה תלוי במשפחה שאליה נולד. בגלל שמעלת התורה היא כה עליונה, צריך האדם להתאמץ מאוד כדי לזכות בכתרה של תורה, ולהיות מלך בזכות התורה. מעלת התורה היא כה גדולה, עד שהיא עולה על מעלתו של האדם הקדוש ביותר בעם ישראל שנכנס לתוך קודש הקודשים. ידיעה זו נותנת כוח ותעצומות לכל אחד מישראל, כי אפילו מי שנולד למשפחה לא כל כך מיוחסת וטובה, ואפילו אם משפחתו מפורקת והוא ממזר אשר אינו יכול להתחתן עם בת ישראל כשרה, עדיין היכולת בידו להיות עליון יותר מהכהן הגדול. המעלה העליונה ביותר בעם ישראל אינה תלויה בנתונים גנטיים לא-בחייתיים אלא בהחלטתו של האדם.

מצוות לימוד תורה היא המצווה היחידה שבאמצעותה אפשר לזכות לכתר תורה ולמעלה עליונה. באף מצווה לא מצינו שאדם מוכתר בכתרה של אותה מצווה אם הוא מקיימה בהידור ובשלמות. דבר זה מעיד על מעלת מצות לימוד תורה שהיא כנגד כל המצוות כולן. הסיבה לכך היא שכל המצוות כולן שייכות לתחום ה'מעשה' שבתורה, ואילו מצוות לימוד תורה שייכת לתחום ה'תלמוד' שבתורה, שהוא השורש וההקדמה לקיום המצוות. לכן אין האדם צריך להפסיק את לימודו בשביל אף מצווה. אך אם יש מצווה שאינה יכולה להיעשות על ידי אחרים הוא חייב להפסיק מלימודו ולקיימה כי אם לא יקיימה הוא מעיד בכך שתורתו אינה מביאה לידי מעשה, וממילא לימודו אינו לימוד תורה שהוא השורש והמנוע לקיום המצוות ולכן לימוד זה פסול.

התלמוד הוא שורש המעשים, ולכן דנים את האדם קודם כל על התלמוד. לאחר שבוחנים האם הוא טוב ומתוקן בודקים אם יישם באופן מעשי את התורה שלמד. דין זה הוא על לימוד התורה הבסיסי שבו כל אדם מישראל מחויב. ולכן לימוד תורה זה, שכל אדם מישראל צריך ללמודו, הוא רצוי וטוב אפילו אם הוא נעשה שלא לשמה, מכיוון שרק בדרך זו הוא יגיע ללימוד תורה לשמה ולכתר תורה. אך אם לא ילמד תורה כלל, בגלל שהוא לא במדרגה גבוהה של טהרה הלב, הוא לא יגיע לשום מעלה רוחנית ולא יוכל להיבנות.

הרחבות

מעלת התורה ומעלת ישראל

אָמְרוּ חֲכָמִים: מִמֶּזֶר תִּלְמִיד חֲכָמִים קוֹדֵם לְכֹהֵן גָּדוֹל עִם הָאָרֶץ. מקור דברי הרמב"ם הוא דברי המשנה במסכת הוריות [ג, ח]. המשנה מחדשת שמעלת התורה עדיפה על מעלת הייחוס, ולכן אפילו ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ. מדוע המשנה אינה מחדשת זאת לגבי נתין, גר ועבד משוחרר, שייחוסם פחות מממזר, לפי המשנה? מסביר התפארת ישראל שאכן דווקא ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ מפני שסוף סוף הוא מזרע ישראל, אך הבאים אחריו ברשימה, אף אם תלמידי חכמים הם, אינם עדיפים כי הם רק מצטרפים לעם ישראל ואינם מזרע ישראל. הדברים מתאימים לדברי הרמב"ם בתחילת הפרק: "בשלשה כתרים נכתרו ישראל". למדנו, איפוא, שכתר התורה שייך לעם ישראל, וכפי שאנחנו מברכים "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו" [ברכות התורה], ובתוך עם ישראל - כתר התורה עדיף על מעלת הייחוס.

על גוי שעוסק בתורה נאמר בגמרא שהוא ככהן גדול [עבודה זרה ג]. כלומר, הוא אינו עדיף על כהן גדול אלא שווה לו. גוי שעוסק בתורה - יש לו מעלה, אך מעלה זו אינה עדיפה על מעלת המיוחס שבישראל אלא לכל היותר שווה לה [על פי תוספות שם ד"ה הרי].

פרק שלישי

קניין תורה

דולת הלימוד

א, בשלשה פתרים נכתרו ישראל: כתר תורה, וכתר כהנה, וכתר מלכות. כתר כהנה - זכה בו אהרן, שנאמר: "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם" (במדבר כה, ג). כתר מלכות - זכה בו דוד, שנאמר: "זרעו לעולם יהיה, וכסאו כשמש נגדי" (תהילים פט, ז). כתר תורה - הרי הוא מנח ועומד ומוכן לכל, שנאמר: "מורשה קהלת יעקב" (דברים לג, ד); כל מי שירצה - יבוא ויטל.

א, שמא תאמר שאותן הפתרים גדולים מפתר תורה? הרי הוא אומר: "בי מלכים ימלכו ורזנים יחקקו צדק, בי שרים ישרו" (משלי ח, טו-טז); הא למדת שפתר תורה גדול מפתר כהנה וכתר מלכות. **ב** אמרו חכמים: ממוזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ, שנאמר: "יקרה היא מפנינים" (שם טז, א) - יקרה היא מכהן גדול שנכנס לפני לפנים.

ג אין לך מצוה בכל המצוות כן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות כן, שהתלמוד מביא לידי מעשה, לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום. **ד** הנה לפני עשית מצוה ותלמוד תורה: אם אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים - לא יפסיק תלמודו; ואם לאו - יעשה המצוה ויחזר לתורתו.

ה תחלת דינו של אדם אינו נדון אלא על התלמוד, ואחר כך על שאר מעשיו. לפיכך אמרו חכמים: לעולם יעסק אדם בתורה אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

בי - בתורה. **רזנים** - שופטים או מלכים. **ישרו** - ישלטו. **ממוזר** - "זה הבא [הנולד] מערוה מן העריות, חוץ מן הנידה" (איטורי ביאה טו, א). **תלמיד חכם** - ראה ביאור דעות ד, כג. **ממוזר תלמיד חכם** **קודם וכו'** - לפרנס אותו או לפדות אותו מן השבי וכדומה (מתנות עניים ח, יח; סנהדרין כא, ד ועוד). **עם הארץ** - "מי שיש בו דרך ארץ ואין בו תורה... כלומר שהוא ראוי ליישוב הארץ וקיבוצי הערים, לפי שיש בו מידות שתיטב בהם חברותו עם זולתו" (פה"מ אבות ה, א). **לפני לפנינים** - לקודש הקודשים. **שהתלמוד מביא לידי מעשה** - לעולם הלימוד צריך להביא לידי מעשה, בין שהוא מכוון להלכות מעשיות בין שהוא בענייני הכרת ה' ודרכי הנהגתו את העולם, כפי שהרמב"ם אומר בסוף ספר "מורה הנבוכים": "שלמות האדם אשר בה יתפאר באמת היא מי שהגיע להשגתו יתעלה כפי יכולתו, וידע השגחתו על בראויו בהמצאתם והנהגתם היא, והיו הליכות אותו האדם אחר אותה ההשגה, מתכוון בהן תמיד, חסד צדקה ומשפט - להתדמות במעשיו יתעלה". כי אם לא ילמד האדם, איך ידע מה לעשות, שהרי כבר נאמר ש"התלמוד מביא לידי מעשה, ואין המעשה מביא לידי תלמוד" (לעיל א, ג). וגדול תלמוד תורה אף יותר מכיבוד אב ואם (ממרים ו, ב-ג). **בכל מקום** - בכל מצב. **תחלת דינו וכו'** - והתלמוד כולל ידיעת התורה ואחר כך הבנתה, כדברי רבנו: "ואמרו עוד החכמים ז"ל כי האדם נתבע בידיעת התורה תחילה, ואחר כך נתבע בחכמה, ואחר כך נתבע במה שמוטל עליו ממשפטי התורה, כלומר הבנת מה שראוי לעשות. וכך ראוי להיות הסדר, לדעת אותם ההשקפות תחילה על ידי קבלה, ואחר כך להוכיח אותן, ואחר כך לדקדק במעשים אשר בהם יוטבו ההליכות" (מו"נ ג, נד). **שלא לשמה** - "כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עדין פורענות" (תשובה ה, א). **לשמה** - "לא ליראה ולא לקבל שכר, אלא מפני אהבת אדון כל הארץ, שציווה בה" (שם).